

Η Γλωσσολογία σήμερα:

Στόχοι, αντιλήψεις, εφαρμογές και επαγγελματικές προοπτικές*

του

Γιώργου Ι. Ξυδόπουλου

Λέκτορα Γλωσσολογίας

Τμήμα Φιλολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων

Εισαγωγή

Στην εργασία αυτή αναφέρομαι στο περιεχόμενο, την οργάνωση και τις εφαρμογές της σύγχρονης Γλωσσολογίας, στις αντιλήψεις και θέσεις της επιστήμης σχετικά με τη γλώσσα καθώς και στις γνώσεις και δεξιότητες που διαθέτουν οι απόφοιτοι προγραμμάτων Γλωσσολογίας καθώς και στις επαγγελματικές τους προοπτικές. Στην πρώτη ενότητα αναφέρομαι με συντομία στην επιστημολογική οντότητα της Γλωσσολογίας και στις διάφορες τάσεις που έχουν αναπτυχθεί τα τελευταία χρόνια. Στη δεύτερη και την τρίτη ενότητα, παρουσιάζω τους κλάδους της Γλωσσολογίας σύμφωνα με τη διάκριση μεταξύ της θεωρητικής και εφαρμοσμένης επιστήμης με εκτενέστερη αναφορά στους σημαντικότερους κλάδους της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας. Στην τέταρτη ενότητα συζητώ επιγραμματικά τις βασικότερες θέσεις της σύγχρονης Γλωσσολογίας που τη διαφοροποιούν σημαντικά και ουσιαστικά από άλλους επιστημονικούς τομείς που ασχολούνται με ζητήματα της γλώσσας. Στην πέμπτη ενότητα αναφέρομαι στις ειδικές γνώσεις και δεξιότητες που αποκτά κανείς μέσα από σπουδές Γλωσσολογίας. Στην ενότητα αυτή αναφέρομαι επίσης στις γενικές διανοητικές και μεταβιβάσιμες δεξιότητες που αποκτούν οι απόφοιτοι προγραμμάτων Γλωσσολογίας. Τέλος, στην έκτη ενότητα εξετάζω τις επαγγελματικές προοπτικές των γλωσσολόγων με γνώμονα τις γνώσεις και δεξιότητές τους και σύμφωνα με τα διεθνή δεδομένα.

1. Οργάνωση και στόχοι της επιστήμης της Γλωσσολογίας

* Ευχαριστώ πολύ τους συναδέλφους Αργύρη Αρχάκη, Μαρία Μπαλατζάνη και Αγγελική Ράλλη και ιδιαίτερα τους Γιώργο Γιαννάκη και Τάσο Τσαγγαλίδη για τις χρήσιμες παρατηρήσεις τους. Η ευθύνη για τυχόν λάθη, παραλείψεις ή αστοχίες βαρύνει αποκλειστικά εμένα.

Όπως και οι άλλες βασικές επιστήμες, η Γλωσσολογία είναι αντικειμενική, συστηματική, λογικά ακόλουθη και συγκεκριμένη επιστήμη που επικεντρώνεται στην ανάλυση της γλώσσας. Στοχεύει στη συλλογή δεδομένων, στη δοκιμή υποθέσεων, στην επινόηση προτύπων και στη διατύπωση θεωριών με σκοπό τη μελέτη της δομής και χρήσης της γλώσσας. Παρά τη σχέση της με τις άλλες επιστήμες, το αντικείμενο της Γλωσσολογίας είναι μοναδικό. Αφενός, διαθέτει στοιχεία των θετικών επιστημών, όπως η φυσική, τα μαθηματικά και η ανατομία, και αφετέρου σχετίζεται και με θεωρητικές επιστήμες όπως η φιλοσοφία, η φιλολογία και η λογοτεχνική κριτική. Συνεπώς, ο επιστημονικός τομέας της Γλωσσολογίας συνδυάζει τις θετικές με τις ανθρωπιστικές επιστήμες (Βλ. σχετικά Crystal 1997).

Εκτός από «Γλωσσολογία» (Αγγλικά: Linguistics, Γαλλικά: Linguistique, Γερμανικά: Sprachwissenschaft ή Linguistik), η επιστήμη καλείται από ορισμένους και «Γλωσσική Επιστήμη» ή και πιο απλά «Γλωσσική». Μερικές φορές, ο κλάδος της Φωνητικής (που ασχολείται με τη μελέτη των φυσικών ιδιοτήτων των φθόγγων) θεωρείται αυτόνομος, λόγω της ιδιαίτερης σχέσης που έχει με τη φυσική (και όχι τόσο με τις ανθρωπιστικές επιστήμες): εντούτοις, τυπικά, αποτελεί κλάδο της Γλωσσολογίας.

Η Γλωσσολογία άρχισε να θεωρείται αυτόνομη επιστήμη μόλις τα τελευταία εκατό περίπου χρόνια κι αυτό χάρη στο γεγονός ότι, όλο και περισσότερο, παρατηρείται ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη γλώσσα και τη σχέση που έχει με την ανθρώπινη συμπεριφορά και τις ανθρώπινες πεποιθήσεις (π.χ. στη θεολογία, τη φιλοσοφία, την πληροφορική, τη λογοτεχνική κριτική) (βλ. π.χ. Robins 1997, Κρύσταλ 2003). Η ανάγκη λοιπόν για τη δημιουργία ενός διακριτού επιστημονικού τομέα προήλθε από την ανάγκη για επιστημονική μελέτη της πολυπλοκότητας των γλωσσικών φαινομένων, των εξωγλωσσικών στοιχείων που συνδέονται με αυτά, καθώς και της νευρολογικής βάσης της γλώσσας.

Η Γλωσσολογία άρχισε να διδάσκεται συστηματικά ως επιστήμη στα πανεπιστήμια των ΗΠΑ και της Ευρώπης από τη δεκαετία του 1960. Από την εποχή εκείνη η Γλωσσολογία αναπτύσσεται με αλματώδη ρυθμό ενώ έχουν προκύψει πολυάριθμοι κλάδοι θεωρητικής και εφαρμοσμένης μελέτης, αυτοδύναμοι ή συνδυαζόμενοι με άλλες επιστήμες. Θεμελιωτής της Γλωσσολογίας στην Ελλάδα θεωρείται ο Γεώργιος Χατζιδάκις, αλλά σημαντική συμβολή στην καθιέρωση και προώθησή της ως σύγχρονης επιστήμης σε διάφορα επίπεδα είχαν μεταγενέστεροι

γλωσσολόγοι, όπως ο Γεώργιος Κουρμούλης, ο Γεώργιος Μπαμπινιώτης και η Δήμητρα Θεοφανοπούλου-Κοντού στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και οι Μιχάλης Σετάτος και Αναστάσιος – Φοίβος Χριστίδης στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Σημαντικό ρόλο στην προώθηση της γλωσσολογικής μελέτης της ελληνικής γλώσσας στο εξωτερικό έχουν διαδραματίσει και άλλοι Έλληνες αλλά και ξένοι γλωσσολόγοι που δίδαξαν Γλωσσολογία, με έμφαση τα ελληνικά, σε ξένα πανεπιστήμια, όπως η Ειρήνη Φιλιππάκη-Warburton στη Βρετανία, ο Χρήστος Κλαίρης στη Γαλλία, ο Brian Joseph στις ΗΠΑ και ο Gaberell Drachman στην Αυστρία. Τα τελευταία χρόνια, όλο και περισσότεροι Έλληνες επιστήμονες στην Ελλάδα και το εξωτερικό διδάσκουν και προωθούν τη γλωσσολογική έρευνα για την ελληνική.

Στα πρώιμα στάδια της επιστήμης, μέλημα των επιστημόνων ήταν η περιγραφή των διαφόρων γλωσσών που ομιλούνται σε όλο τον κόσμο και η κατηγοριοποίησή τους σε τυπολογικές ομάδες. Τα συμπεράσματα της επίπονης αυτής έρευνας δυστυχώς περιορίστηκαν σε περιγραφικά συμπεράσματα και δεν κατάφεραν να δώσουν απαντήσεις σε θεμελιώδη ερωτήματα σχετικά με τον ανθρώπινο νου τα οποία είχαν τεθεί ήδη από την αρχαιότητα (Βλ. σχετικά Robins 1997). Περί τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, η Θεωρητική Γλωσσολογία εγκατέλειψε την περιγραφική προσέγγιση και επικεντρώθηκε στην αναζήτηση εξηγήσεων οι οποίες επιχειρούν να απαντήσουν σε ερωτήματα όπως η κατάκτηση της γλώσσας από τους ανθρώπους και η δομή και λειτουργία του ανθρώπινου νου. Η επιστήμη οδηγήθηκε προς αυτή την κατεύθυνση χάρη στον Αμερικανό γλωσσολόγο και φιλόσοφο Νόαμ Τσόμσκι, μεταξύ άλλων, ο οποίος εδραίωσε και ανέπτυξε τη σύγχρονη γλωσσολογική σκέψη υπό τη σκέπη της λεγόμενης Γενετικής Γλωσσολογίας¹.

2. Θεωρητική και Εφαρμοσμένη Γλωσσολογία

Η εξειδίκευση της Γλωσσολογίας ποικίλλει ανάλογα με τη σκοπιά από την οποία αντιμετωπίζει κανείς τη γλώσσα. Με βάση τη θεωρία του Ελβετού γλωσσολόγου Φερντινάν ντε Σωσσύρ, η Γλωσσολογία μπορεί να διακρίνεται σε *Διαχρονική* και *Συγχρονική*, ανάλογα με αν ενδιαφερόμαστε για τη μελέτη της γλωσσικής εξέλιξης μέσα στο χρόνο ή αν ενδιαφερόμαστε για τη μελέτη της κατάστασης μιας γλώσσας σε ένα συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο.

¹ Βλέπε υποσημείωση 2.

Η προσπάθεια διατύπωσης γενικών αρχών για τη μελέτη της γλώσσας εντάσσεται στο πλαίσιο της *Θεωρητικής Γλωσσολογίας*. Εδώ ανήκουν οι κλάδοι της *Μορφολογίας* (της μελέτης της δομής των λέξεων) της *Φωνητικής και Φωνολογίας* (της μελέτης των φυσικών και ψυχολογικών διαστάσεων των φθόγγων) της *Σημασιολογίας* (της μελέτης της γλωσσικής σημασίας), της *Σύνταξης* (της μελέτης του τρόπου σχηματισμού των φράσεων και προτάσεων) και της *Πραγματολογίας* (της μελέτης χρήσης της γλώσσας σε συγκεκριμένα περιβάλλοντα). Η καταγραφή των στοιχείων μιας συγκεκριμένης γλώσσας εμπίπτει στον τομέα της *Περιγραφικής Γλωσσολογίας*. Η μελέτη των ομοιοτήτων και διαφορών αναφέρεται ως *Συγκριτική (ή Αντιπαραθετική ή Τυπολογική) Γλωσσολογία* (βλ. Robins 1997, Crystal 1997, Κρύσταλ 2003, Fromkin et al. 2003).

Ο τομέας της συγκριτικής φιλολογίας ή απλά φιλολογίας πολύ λίγο σχετίζεται και πάντως δεν ταυτίζεται με τον αντίστοιχο κλάδο της γλωσσολογίας αφού προσεγγίζει τα ίδια ζητήματα από άλλη σκοπιά, και συνεπώς ο ιστορικός γλωσσολόγος ή τυπολόγος δεν θα πρέπει να θεωρείται φιλόλογος (βλ. σχετικά Γιαννάκης 2005).

Η Γλωσσολογία πέρα από τα παραπάνω έχει και περαιτέρω υποδιαιρέσεις ανάλογα με το θεωρητικό πλαίσιο, τη σχολή σκέψης που ακολουθεί κανείς στην επιστημονική του ενασχόληση με τη γλώσσα. Η *Δομιστική Γλωσσολογία* αναφέρεται σε ένα είδος γλωσσολογικής προσέγγισης των δεκαετιών του 1950 και του 1960 στην οποία δινόταν ιδιαίτερη έμφαση στην εύρεση ερευνητικών μεθόδων και διαδικασιών για την ανάλυση της επιφανειακής δομής της γλώσσας (βλ. π.χ. Lyons 1995). Η *Ταξινομική Γλωσσολογία* ασχολείτο αντίστοιχα με την κατηγοριοποίηση των γλωσσικών δομών και μονάδων. Η *Γενετική Γλωσσολογία*² αναφέρεται στην ενδοσκοπική προσέγγιση της γλώσσας ως συστήματος κανόνων το οποίο τροφοδοτείται από το λεξικό και παράγει απεριόριστο αριθμό ορθώς σχηματισμένων προτάσεων (βλ. Robins 1997, Crystal 1997, Fromkin et al. 2003).

3. Εφαρμογή της επιστήμης στην καθημερινή ζωή

² Ο όρος «Γενετική Γλωσσολογία» αντιστοιχεί στον αγγλικό όρο «Generative Grammar» και έχει παγιωθεί έτσι στην ελληνόγλωσση βιβλιογραφία. Ωστόσο, φαίνεται ότι η απόδοση της έννοιας *generative* θα ήταν ακριβέστερη ως *γεννητική*, και άρα ως *γεννητική γλωσσολογία*, αφού δεν έχει καμία απολύτως σχέση με τη *γενετική* (πρβλ. *genetics*). Άλλωστε, ο όρος *generate* αποδίδεται ορθότερα ως *γεννώ* στα ελληνικά (βλ. Crystal 2003). Ευχαριστώ το συνάδελφο Τ. Τσαγγαλίδη για την επισήμανση.

Η σχέση και συνεργασία μεταξύ της Γλωσσολογίας και άλλων επιστημών έχει οδηγήσει στη δημιουργία πολλών νέων κλάδων Εφαρμοσμένης (ή Διακλαδικής) Γλωσσολογίας. Ο όρος *Εφαρμοσμένη Γλωσσολογία* αρχικά (κατά τη δεκαετία του 1960) χρησιμοποιήθηκε για την επιστημονική προσέγγιση της θεωρίας και της μεθοδολογίας της διδασκαλίας των ξένων γλωσσών. Στη συνέχεια όμως ο κλάδος διευρύνθηκε τόσο ώστε σήμερα η Εφαρμοσμένη Γλωσσολογία να αφορά την εφαρμογή των ευρημάτων, των μεθόδων και των θεωρητικών αρχών της Γλωσσολογίας στη μελέτη και επίλυση προβλημάτων που σχετίζονται με την καθημερινή πραγματικότητα της γλώσσας (βλ. π.χ. Κρύσταλ 2003)³.

Η Εφαρμοσμένη Γλωσσολογία, με βάση τα πορίσματα της Θεωρητικής Γλωσσολογίας και σε συνδυασμό με άλλες επιστήμες όπως η Ψυχολογία, η Στατιστική, τα Μαθηματικά, η Κοινωνιολογία, η Επιστήμη των Υπολογιστών κ.τ.λ., καλείται να εξετάσει τις συνθήκες υπό τις οποίες χρησιμοποιείται η γλώσσα από τη γλωσσική κοινότητα, να προτείνει νέες μεθόδους και προσεγγίσεις για τη γλώσσα και να υποστηρίξει τη γλωσσική κοινότητα σε οποιοδήποτε ζήτημα ή πρόβλημα σχετικό με τη γλώσσα. Ανάλογα με τον τομέα εφαρμογής, η Εφαρμοσμένη Γλωσσολογία διαιρείται σε διάφορους κλάδους, οι σημαντικότεροι από τους οποίους περιγράφονται συνοπτικά στις παρακάτω ενότητες⁴.

3.1 Γλωσσολογία, κοινωνιολογία, παιδαγωγική και φιλοσοφία

3.1.1 Κοινωνιογλωσσολογία (Sociolinguistics)

Η Κοινωνιογλωσσολογία μελετά τη χρήση της γλώσσας από την οπτική διαφορετικών κοινωνικών ομάδων καθώς και τη διαμόρφωση των κοινωνικών στάσεων απέναντι στη γλώσσα και στις πρότυπες και μη πρότυπες διαλέκτους. Επίσης ενδιαφέρεται, μεταξύ άλλων, για την ανάλυση των αναγκών και την εφαρμογή γλωσσικών πολιτικών σε εθνικό επίπεδο (βλ. γλωσσικό σχεδιασμό) κ.τ.λ. Πολλές φορές γίνεται αναφορά στον κλάδο και με τον όρο κοινωνιολογία της

³ Το εύρος του κλάδου αποτυπώνεται στις ιστοσελίδες της Ελληνικής Εταιρείας Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας (<http://www.enl.auth.gr/gala>), της Association Internationale de Linguistique Appliquée (<http://www.aila.info>) και της British Association of Applied Linguistics (<http://www.baal.org.uk/>), μεταξύ άλλων.

⁴ Για σύντομες εισαγωγικές αναφορές στους κλάδους της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας επίσης βλέπε π.χ. Crystal 1997, Fromkin et al. 2003, Nunberg & Wasow 1997 κ.τ.λ.

γλώσσας. (βλέπε σχετικά Αρχάκης & Κονδύλη 2002, Κρύσταλ 2003, Crystal 1997, Holmes 2001, Φραγκουδάκη 1987).

3.1.2 Ανθρωπολογική Γλωσσολογία (Anthropological Linguistics)

Η Ανθρωπολογική Γλωσσολογία μελετά τη θέση που έχει η γλώσσα στο ευρύτερο πολιτισμικό και κοινωνικό περιβάλλον, καθώς και το ρόλο της γλώσσας στη διαμόρφωση των πολιτισμικών πρακτικών και των κοινωνικών δομών (Foley 1997). Για παράδειγμα, ο κλάδος μελετά τον τρόπο με τον οποίο τα γλωσσικά χαρακτηριστικά μπορούν να προσδιορίσουν το μέλος μιας κοινότητας που έχει κοινά κοινωνικά, θρησκευτικά, οικογενειακά ή επαγγελματικά χαρακτηριστικά. Παρά το γεγονός ότι η Ανθρωπολογική Γλωσσολογία είναι συγγενής ως προς τη μεθοδολογία και το αντικείμενο με την εθνογλωσσολογία και την κοινωνιογλωσσολογία, αποτελεί αυτόνομο κλάδο της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας (Κρύσταλ 2003).

3.1.3 Εθνογλωσσολογία (Ethnolinguistics)

Η Εθνογλωσσολογία αφορά τη μελέτη της γλώσσας σε σχέση με την αναζήτηση των εθνοτικών ειδών και συμπεριφορών (Κρύσταλ 2003). Ο κλάδος συγγενεύει με την ανθρωπολογική γλωσσολογία και την κοινωνιογλωσσολογία, λόγω της σχέσης του με την εθνολογία, την ανθρωπολογία και την κοινωνιολογία. Πολλές φορές ο κλάδος, εκτός από εθνογλωσσολογία αναφέρεται και ως εθνογραφία της επικοινωνίας ή εθνογραφία της ομιλίας στα πλαίσια της κοινωνιογλωσσολογίας (βλέπε επίσης Crystal 1997).

3.1.4 Κριτική Γλωσσολογία (Critical Linguistics)

Η Κριτική Γλωσσολογία ασχολείται με την αναζήτηση σχέσεων ισχύος και ιδεολογικών διεργασιών στον προφορικό και γραπτό λόγο (Κρύσταλ 2003). Η κριτική γλωσσολογία είναι γνωστή και ως κριτική ανάλυση λόγου και μελετά τη σχέση μεταξύ του λόγου και των κοινωνικοπολιτικών και πολιτισμικών παραγόντων, δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο ο λόγος επηρεάζεται και επηρεάζει ιδεολογικά τις σχέσεις ισχύος στην κοινωνία. Ο κλάδος σχετίζεται με την πραγματολογία και την κοινωνιογλωσσολογία (βλέπε σχετικά και Wodak & Meyer 2001, Αρχάκης & Κονδύλη 2002).

3.1.5 Γλωσσολογία των Επαγγελματιών / Θεσμική Γλωσσολογία (Institutional Linguistics)

Η Γλωσσολογία των Επαγγελματιών ή Θεσμική Γλωσσολογία μελετά το πώς επηρεάζεται η χρήση της γλώσσας από την επαγγελματική γνώση και ταυτότητα των ατόμων σε διάφορα επαγγελματικά περιβάλλοντα, όπως σε αυτά της ιατρικής, της νομικής, της παιδείας, των επιχειρήσεων κ.τ.λ. (βλέπε σχετικά Κρύσταλ 2003 και Sarangi & Roberts 1999).

3.1.6 Παιδαγωγική / Εκπαιδευτική Γλωσσολογία (Educational Linguistics)

Η Παιδαγωγική ή Εκπαιδευτική Γλωσσολογία αναφέρεται στην εφαρμογή των θεωριών, των μεθόδων και των περιγραφικών ευρημάτων της Γλωσσολογίας στη μελέτη της διδασκαλίας και εκμάθησης της μητρικής γλώσσας στο σχολικό και, γενικότερα, στο εκπαιδευτικό περιβάλλον (Κρύσταλ 2003). Μεταξύ άλλων, ο κλάδος μελετά την ανάγνωση, τη γραφή, την προφορά και τη διάλεκτο, το γραμματισμό, την προφορικότητα, τη γλωσσική ποικιλότητα στο αναλυτικό πρόγραμμα των σχολείων και τη διδασκαλία των γενικών αρχών της γλωσσολογίας και της γραμματικής στα σχολεία κ.τ.λ. (βλέπε σχετικά και Spolsky 2003).

3.1.7 Δικαστική Γλωσσολογία (Forensic Linguistics)

Ο κλάδος της Δικαστικής Γλωσσολογίας αναφέρεται στη χρήση γλωσσολογικών τεχνικών για την εξιχνίαση εγκλημάτων όπου τα γλωσσικά δεδομένα αποτελούν μέρος των τεκμηρίων, π.χ. η χρήση γραμματικών ή λεξικών κριτηρίων για τη μελέτη δικαστικών και ανακριτικών αναφορών, τον εντοπισμό της λογοκλοπής, την παρατήρηση της αλλαγής του ύφους στο γραπτό λόγο, τη μελέτη κειμένων ειδικού ποινικού περιεχομένου (π.χ. απειλητικών επιστολών, τρομοκρατικών μηνυμάτων κ.τ.λ.). Στον κλάδο εντάσσεται και ο τομέας της δικαστικής φωνητικής που ασχολείται με την αναγνώριση ομιλητών, τη σύγκριση δειγμάτων φωνής, την καταγραφή χαρακτηριστικών του ομιλητή, την ανάλυση μαγνητοφωνήσεων και την αποκωδικοποίηση εκφωνημάτων. (Βλέπε σχετικά Κρύσταλ 2003, Crystal 1997 και Gibbons 2003).

3.1.8 Φιλοσοφική Γλωσσολογία (Philosophical Linguistics)

Η Φιλοσοφική Γλωσσολογία μελετά το ρόλο της γλώσσας στην κατανόηση των φιλοσοφικών εννοιών αλλά και τη φιλοσοφική υπόσταση των γλωσσολογικών θεωριών, μεθόδων και παρατηρήσεων. Ο κλάδος είναι επίσης γνωστός με τους εναλλακτικούς όρους γλωσσολογική φιλοσοφία ή φιλοσοφία της γλώσσας (βλέπε σχετικά Robins 1997, Crystal, 1997, Κρύσταλ 2003 και Lycan 1999).

3.2 Γλωσσολογία, ψυχολογία, νευρολογία και ιατρική

3.2.1 Βιογλωσσολογία (Biolinguistics)

Η Βιογλωσσολογία μελετά τη βιολογική βάση ανάπτυξης της γλώσσας στους ανθρώπους και κατ' επέκταση την καθολικότητα της ανθρώπινης γλώσσας, καθώς και την ποικιλία που εμφανίζει κάθε συγκεκριμένη γλώσσα (Jenkins 2001). Ο κλάδος μελετά ζητήματα όπως, η γενετική μετάδοση της γλώσσας, τα νευροφυσιολογικά μοντέλα της γλωσσικής παραγωγής, η ανατομική σχέση μεταξύ των ανθρώπων και άλλων έμβιων όντων, καθώς και η ανάπτυξη παθολογικών καταστάσεων στη γλωσσική συμπεριφορά (Κρύσταλ 2003).

3.2.2 Νευρογλωσσολογία (Neurolinguistics)

Η Νευρογλωσσολογία μελετά τους νευρολογικούς μηχανισμούς που διέπουν την ανάπτυξη και χρήση της γλώσσας και συγκεκριμένα επιδιώκει να προσδιορίσει το ρόλο του εγκεφάλου στις λειτουργίες της παραγωγής και αντίληψης του προφορικού και του γραπτού λόγου. Η μεθοδολογία του κλάδου περιλαμβάνει τη μελέτη κλινικών περιπτώσεων (π.χ. της αφασίας, της δυσλεξίας, του τραυλισμού κ.τ.λ.) και μέσω αυτών στοχεύει στην ανακάλυψη της φύσης του υποκείμενου συστήματος (βλέπε σχετικά Κρύσταλ 2003, Τσολάκη κ.ά. 2002, Crystal 1997 και Caplan 1987).

3.2.3 Ψυχολογία (Psycholinguistics)

Η Ψυχολογία μελετά τις ψυχολογικές διεργασίες που υποστηρίζουν τη γλωσσική συμπεριφορά και επικεντρώνεται σε ζητήματα όπως: ο ρόλος της γλώσσας στη μνήμη, την αντίληψη, την προσοχή και τη μάθηση, η επίδραση των ψυχολογικών περιορισμών στη χρήση της γλώσσας. Ο σημαντικότερος κλάδος της Ψυχολογίας είναι η Κατάκτηση Γλώσσας που ερευνά τους μηχανισμούς κατάκτησης της μητρικής (1^{ης}) ή της ξένης (2^{ης}) γλώσσας, ο οποίος τείνει να

αποτελέσει αυτόνομο κλάδο της Εφαρμοσμένης Γλωσσολογίας και ονομάζεται ενίοτε και Γλωσσική Ανάπτυξη. (Βλέπε σχετικά Κατή 1982, Πίνκερ 2002, Κρύσταλ 2003, Crystal 1997, Τσολάκη κ.ά. 2002 και Berko-Gleason & Bernstein-Ratner 1997).

3.2.4 Κλινική Γλωσσολογία (Clinical Linguistics)

Η Κλινική Γλωσσολογία ασχολείται με τη λεγόμενη παθολογία της γλώσσας, δηλαδή την ανάλυση των ιατρικών καταστάσεων που αφορούν τις διαταραχές του λόγου, σε συνεργασία με άλλους ειδικούς επιστήμονες (π.χ. λογοπαθολόγους, λογοθεραπευτές, λογοπαιδικούς, ακουολόγους κ.τ.λ.) και με αναφορά σε κλάδους σχετικούς με την ιατρική (ανατομία, φυσιολογία, νευροεπιστήμη) (Crystal & Varley 1999). Η Κλινική Γλωσσολογία στοχεύει στην αξιολόγηση, διάγνωση και θεραπεία προβλημάτων που εμφανίζονται στην παραγωγή και την κατανόηση του προφορικού και γραπτού λόγου, σε κλινικό ή εκπαιδευτικό περιβάλλον. Ο κλάδος σχετίζεται με την ψυχολογία, τη νευρογλωσσολογία και τη γλωσσική κατάρτιση (βλ. Κρύσταλ 2003).

3.3 Γλωσσολογία, μαθηματικά και επιστήμη υπολογιστών

3.3.1 Μαθηματική Γλωσσολογία (Mathematical Linguistics)

Η Μαθηματική Γλωσσολογία μελετά τις μαθηματικές ιδιότητες του γλωσσικού συστήματος, με χρήση στατιστικών και αλγεβρικών εννοιών και μεθόδων. Οι μαθηματικές έννοιες και μέθοδοι αφορούν την τυποποίηση της γλωσσικής θεωρίας, στα πλαίσια της γενετικής γραμματικής και της στατιστικής μελέτης της κατανομής και της συχνότητας που εμφανίζουν τα γλωσσικά στοιχεία (βλέπε σχετικά Partee et al. 1990 και Crystal 1997).

3.3.2 Στατιστική Γλωσσολογία (Statistical Linguistics)

Η Στατιστική Γλωσσολογία αναφέρεται στη μελέτη της εφαρμογής των μεθόδων της περιγραφικής και επαγωγικής στατιστικής στη γλωσσική ανάλυση και περιγραφή. Ασχολείται με ζητήματα όπως: η ανάλυση συχνότητας και η κατανομή των γλωσσικών μονάδων, στοχεύοντας στον καθορισμό των χαρακτηριστικών που διαφοροποιούν τους ομιλητές ή τους συγγραφείς. Επίσης ασχολείται και με τη διατύπωση γενικών κανόνων σχετικά με τα στατιστικά χαρακτηριστικά των γλωσσών

(π.χ. η συμφραστική σχέση μεταξύ συγκεκριμένων λέξεων) (Βλέπε σχετικά Κρύσταλ 2003, Crystal 1997, Woods et al. 1986).

3.3.3 Ποσοτική Γλωσσολογία (Quantitative Linguistics)

Η Ποσοτική Γλωσσολογία ενσωματώνει επιστημονικές και τεχνικές μεθόδους με σκοπό τη μελέτη της συχνότητας και την κατανομή των γλωσσικών μονάδων, μέσω της διατύπωσης γενικών αρχών που αφορούν τη στατιστική κανονικότητα της χρήσης των φθόγγων ή των λέξεων και της μελέτης του τρόπου με τον οποίο οι στατιστικές τεχνικές χρησιμοποιούνται στην επίλυση των γλωσσολογικών προβλημάτων. (Βλέπε σχετικά Κρύσταλ 2003, Crystal 1997 και Kohler et al. 2005).

3.3.4 Υπολογιστική Γλωσσολογία (Computational Linguistics)

Η Υπολογιστική Γλωσσολογία ασχολείται με την επίλυση γλωσσικών προβλημάτων και την ανάπτυξη υπολογιστικών συστημάτων με βάση τη γλώσσα, εφαρμόζοντας τεχνικές και έννοιες των υπολογιστών (Jurafsky & Martin 2003). Η έρευνα έχει προχωρήσει σήμερα σημαντικά στους τομείς της επεξεργασίας του λόγου, της σύνθεσης φωνής, της αναγνώρισης φωνής, της αυτόματης μετάφρασης, της δοκιμής γραμματικών κ.τ.λ. (βλ. Κρύσταλ 2003 και Βλαχάβας κ.ά. 2006, Παπαθανασίου 1994)⁵.

4. Η άποψη της σύγχρονης γλωσσολογίας για τη γλώσσα

Όπως είδαμε στις προηγούμενες ενότητες, η σύγχρονη Γλωσσολογία ερευνά τη γλώσσα στα πλαίσια διαφόρων θεωρητικών σχημάτων και μεθόδων και εφαρμόζει τα πορίσματα της θεωρητικής έρευνας για να επιλύσει απτά προβλήματα που σχετίζονται με την κατανόηση της ανθρώπινης φύσης και συμπεριφοράς αλλά και με την τεχνολογική εξέλιξη. Η σύγχρονη Γλωσσολογία χάρη στην οργάνωση και την ερευνητική της μεθοδολογία είναι σήμερα σε θέση να δώσει πειστικές απαντήσεις σε πολλά και κρίσιμα ερωτήματα σχετικά με τη γλώσσα. Ας δούμε ποιες είναι σήμερα οι σημαντικότερες θέσεις της σύγχρονης γλωσσολογίας σε ζητήματα με τα οποία ασχολούνται οι διάφοροι κλάδοι της, όπως αυτές έχουν διατυπωθεί συγκεντρωμένες στο άρθρο του Hudson 1982 (βλέπε επίσης Fromkin *et al.* 2003).

⁵ Βλέπε και τον τόμο των πρακτικών για την Υπολογιστική Γλωσσολογία της 22^{ης} Συνάντησης Εργασίας του Τομέα Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας του ΑΠΘ, καθώς και τα σχετικά άρθρα από την ειδική θεματική του 6^{ου} Διεθνούς Συνεδρίου Ελληνικής Γλωσσολογίας (2003, Ρέθυμνο).

4.1 Τρόποι μελέτης

Η σύγχρονη Γλωσσολογία ενδιαφέρεται για την περιγραφή της γλώσσας, με εμπειρικές μεθόδους, και όχι για τη ρύθμισή της με τη μορφή κανόνων που επιχειρούν να επιβάλουν στους χρήστες της την «ορθή» έναντι της «λανθασμένης» χρήσης (βλ. γλωσσικά «λάθη»). Η περιγραφή επικεντρώνεται κυρίως στη δομή της γλώσσας αλλά και στη λειτουργία της και στη σχέση της με άλλα γνωσιακά και σημειωτικά συστήματα.

Η Γλωσσολογία ενδιαφέρεται να κατανοήσει τη φύση της γλώσσας γενικά αλλά και ειδικότερα της κάθε συγκεκριμένης γλώσσας. Κατ' επέκταση, επιζητά να εξηγήσει το γιατί κάποιες γλώσσες έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά που δεν απαντούν σε άλλες γλώσσες. Αυτό επιτυγχάνεται συνήθως με τη διατύπωση γενικών θεωριών που έχουν καθολική εφαρμογή. Η διατύπωση θεωριών ή η περιγραφή μεμονωμένων γλωσσών γίνεται στα πλαίσια ειδικής μεταγλώσσας που συνιστά την τεχνική / επιστημονική ορολογία της γλωσσολογικής επιστήμης.

4.2 Για τη γλώσσα γενικά

Η γλώσσα μελετάται από τη Γλωσσολογία με αντικειμενικό τρόπο και ως προς τη δομή της και ως προς τις λειτουργίες της και ως προς τις σχέσεις τις με εξωγλωσσικά συστήματα. Η σύγχρονη Γλωσσολογία πιστεύει ότι η μελέτη της γλώσσας πρέπει να περιλαμβάνει και κοινωνιολογικές και ψυχολογικές προσεγγίσεις, με το δεδομένο ότι ο άνθρωπος μαθαίνει τη γλώσσα χάρη στην ίδια του τη φύση αλλά και την επαφή του με το κοινωνικό περιβάλλον.

Η δομή και το λεξικό απόθεμα των γλωσσών διέπονται από καθολικές αρχές που αφορούν όλες τις γλώσσες (την καθολική γραμματική), οι οποίες πραγματώνονται διαφορετικά στην κάθε γλώσσα. Οι ομιλητές χρησιμοποιούν τη γλώσσα τους (γλωσσική πλήρωση / επιτέλεση) έχοντας μη συνειδητή γνώση των καθολικών ή ιδιογλωσσικών μηχανισμών που τη διέπουν (γλωσσική ικανότητα).

4.3 Ειδικά για τις γλώσσες

Σήμερα υπολογίζεται ότι σε όλο τον κόσμο ομιλούνται περί τις 4.000 με 5.000 γλώσσες, οι οποίες ποικίλλουν ως προς το πλήθος των ομιλητών (από μερικές δεκάδες μέχρι εκατοντάδες εκατομμύρια). Σε πολλές γλωσσικές κοινότητες,

παρατηρείται η συνύπαρξη δύο ή και περισσότερων γλωσσών, όπου οι ομιλητές τις μιλούν είτε ως φυσικοί είτε ως ξένοι ομιλητές.

Η σύγχρονη Γλωσσολογία απορρίπτει κάθε άποψη που διακρίνει τις γλώσσες σε «υποανάπτυκτες» και «αναπτυγμένες» ή αλλιώς σε «πρωτόγονες» και «μη πρωτόγονες». Όλες οι γλώσσες εμφανίζουν τον ίδιο βαθμό πολυπλοκότητας των κανόνων τους, ανεξάρτητα από τον τρόπο με τον οποίο πραγματώνεται αυτή η πολυπλοκότητα σε κάθε γλώσσα. Με άλλα λόγια, μια γλώσσα μπορεί να χρησιμοποιεί πολύπλοκη μορφολογία για τη διατύπωση των γλωσσικών νοημάτων και μια άλλη να χρησιμοποιεί για τον ίδιο σκοπό πολύπλοκη σύνταξη ή πραγματολογία.

Από το πλήθος των γλωσσών που ομιλούνται σήμερα μόνο ένα πολύ μικρό ποσοστό διαθέτει γραπτή μορφή. Άλλωστε, η σύγχρονη Γλωσσολογία ενδιαφέρεται ελάχιστα για τη γραπτή μορφή της γλώσσας (δηλ. τη συμβατική της αναπαράσταση με γραφήματα), δίνοντας έμφαση στη μελέτη της φυσικής ομιλίας.

Η ύπαρξη γλωσσών που έχουν επιτύχει να μεταβληθούν σε παγκόσμιες γλώσσες (π.χ. η αγγλική σήμερα) οφείλεται σαφώς σε ιστορικές συγκυρίες και σε καμία περίπτωση σε υπεροχή τους έναντι των άλλων γλωσσών. Άλλωστε, κατά το ιστορικό παρελθόν, υπήρξαν για παρόμοιους λόγους άλλες γλώσσες που απολάμβαναν αυτού του είδους την παγκόσμια εμβέλεια (π.χ. αρχαία ελληνική, λατινική, αραβική κ.τ.λ.).

4.4 Η ποικιλότητα των γλωσσών

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η σύγχρονη Γλωσσολογία δίνει προτεραιότητα στη θεωρητική διερεύνηση του προφορικού λόγου, έναντι του γραπτού, με το δεδομένο ότι όλες οι γλώσσες έχουν προφορική⁶ μορφή αλλά όχι απαραίτητα και γραπτή αναπαράσταση.

Η δομή των σύγχρονων κοινωνιών επιβάλλει στα μέλη τους να χρησιμοποιούν διαφορετικές ποικιλίες της γλώσσας τους, ανάλογα με την περίσταση. Όλες οι γλωσσικές ποικιλίες (γεωγραφικές και κοινωνικές διάλεκτοι, ύφη, επίπεδα ύφους) θεωρούνται «γλώσσες» που διέπονται από ιδιογλωσσικούς κανόνες και διαθέτουν το δικό τους λεξικό απόθεμα, ενώ όλες υπόκεινται σε (κοινωνικής ή εθιμικής

⁶ Αυτό αφορά τις ομιλούμενες γλώσσες. Για τις νοηματικές γλώσσες ισχύει αντίστοιχα η νοηματική μορφή (βλ. σχετικά π.χ. Fromkin *et al.* 2003).

προέλευσης) κανόνες που ρυθμίζουν τον τρόπο χρήσης τους. Οι γλωσσικές ποικιλίες συχνά σχετίζονται με κοινωνιολογικούς παράγοντες, πρωτογενείς (π.χ. ηλικία, φύλο, γεωγραφική προέλευση, φυλή) ή δευτερογενείς (π.χ. επάγγελμα, θρησκεία, επίπεδο μόρφωσης).

Το γεγονός ότι μια ποικιλία μπορεί να έχει υψηλότερο κύρος έναντι μιας άλλης ποικιλίας της ίδιας γλώσσας δεν οφείλεται σε λόγους που σχετίζονται με τις δομικές ή άλλες (γλωσσικές) ιδιότητες. Αντίθετα, το κύρος μιας ποικιλίας προέρχεται από τη θέση ή τη χρήση της στο κοινωνικό περιβάλλον.

Η λεγόμενη Κοινή ή Πρότυπη ποικιλία / διάλεκτος μιας γλώσσας δεν είναι απαραίτητα και η καταλληλότερη για κάθε ανάγκη γλωσσικής επικοινωνίας. Η Κοινή ποικιλία / διάλεκτος εμπεριέχει άλλες υποποικιλίες και δεν είναι δυνατόν να οριοθετηθεί απόλυτα έναντι των μη κοινών ποικιλιών / διαλέκτων.

4.5 Γλώσσες και διάλεκτοι

Είναι απόλυτα φυσιολογικό και αναμενόμενο η επαφή μεταξύ δυο γλωσσών ή διαλέκτων, μέσω των ομιλητών τους, να επιδρά η μια στην άλλη, ανάλογα βέβαια με την ισχύ της ίδιας της επαφής, τις κοινωνικές σχέσεις μεταξύ των ομιλητών κ.ο.κ. Η διαγλωσσική ή διαδιαλεκτική επίδραση πολλές φορές είναι μεγάλης κλίμακας και δεν περιορίζεται απλά σε (αλληλο)δανεισμό λέξεων. Η επίδραση αυτή ωστόσο δεν είναι πάντοτε αποδεκτή από τη γλωσσική κοινότητα που την υφίσταται, λόγω των κοινωνικών και άλλων προεκτάσεών της.

Όλες οι περιοχές του γλωσσικού συστήματος δεν έχουν τον ίδιο βαθμό ευαισθησίας όταν αυτό δέχεται μια εξωτερική επίδραση. Η περιοχή του λεξιλογίου θεωρείται πως είναι η πλέον ευάλωτη σε αντίθεση με την κλιτική μορφολογία που θεωρείται η λιγότερη ευαίσθητη, αφού ευκολότερα εισάγεται μια δάνεια λέξη ενώ είναι σχεδόν αδύνατο να μεταβληθεί το κλιτικό παράδειγμα ενός ρήματος ή ενός ονόματος.

Πολλές φορές, οι επιφανειακές ομοιότητες που παρουσιάζουν μεταξύ τους δυο γλώσσες ή διάλεκτοι δεν αντιστοιχούν, παρά μόνο σε λίγες περιπτώσεις, σε πραγματικές ομοιότητες μεταξύ των δυο συστημάτων. Επιπρόσθετα, η όποια δομική ομοιότητα μεταξύ δυο γλωσσών ή διαλέκτων δεν σημαίνει απαραίτητα και κοινή ιστορική προέλευση και αντίστοιχα η κοινή ιστορική προέλευση δεν σημαίνει απαραίτητα δομική ομοιότητα.

4.6 Η γλωσσική αλλαγή

Η σύγχρονη Γλωσσολογία θεωρεί ότι η γλώσσα συνεχώς αλλάζει / μεταβάλλεται και τα μόνα στοιχεία που μένουν αμετάβλητα είναι εκείνα που απαντούν καθολικά σε όλες τις ανθρώπινες γλώσσες. Η γλωσσική αλλαγή είναι μια διεργασία που κινητοποιείται από ενδογενείς παράγοντες (τη δομή και λειτουργία του ίδιου του γλωσσικού συστήματος) και εξωγενείς παράγοντες: κοινωνιογλωσσικούς (την αλληλεπίδραση των ποικιλιών και τις συνεχώς μεταβαλλόμενες επικοινωνιακές ανάγκες των ομιλητών), εκπαιδευτικούς, και ψυχολογικούς (δηλαδή τη διαφορετική αντίληψη και ερμηνεία της γλώσσας μεταξύ ομάδων διαφορετικών ομιλητών).

Γλωσσική αλλαγή σημαίνει στην ουσία διαφοροποίηση της γλώσσας με την πάροδο του χρόνου και σε καμία περίπτωση χειροτέρευση ή βελτίωσή της. Με άλλα λόγια, η γλωσσική αλλαγή από γενιά σε γενιά είναι μια φυσιολογική διεργασία και δεν μπορεί να αποτραπεί με κανέναν τρόπο, ακόμη και από την ισχυρή επιρροή διαφόρων συντηρητικών κινημάτων «για τη διάσωση της γλώσσας» (βλ. π.χ. Ακαδημία της Γαλλίας, κρατικά ΜΜΕ, αγγλικά της Βασίλισσας στη Μ. Βρετανία κ.τ.λ.).

4.7 Κατάκτηση της γλώσσας

Όταν τα παιδιά μαθαίνουν να μιλούν, μαθαίνουν σταδιακά τη γλώσσα (κανόνες και λέξεις) που ακούν στο περιβάλλον όπου ζουν και μεγαλώνουν. Κατά τη σταδιακή μάθηση (ή πιο σωστά κατάκτηση / απόκτηση) της γλώσσας τους, τα παιδιά εκδηλώνονται γλωσσικά παράγοντας μια συστηματική μορφή γλώσσας η οποία προσεγγίζει όλο και περισσότερο τη γλώσσα των ενηλίκων. Η αναπτυσσόμενη και μη τελειοποιημένη αυτή μορφή γλώσσας διέπεται από κανόνες ανάλογους με εκείνους της γλώσσας των ενηλίκων και σε καμία περίπτωση δεν περιέχει λάθη, αφού δεν είναι επιστημονικά ορθό να συγκρίνεται με την (τελειοποιημένη) μορφή γλώσσας που παράγουν οι ενήλικοι. Η σύγχρονη Γλωσσολογία δεν δέχεται την άποψη ότι τα παιδιά μιμούνται άμεσα τους ενηλίκους γλωσσικά και ότι αυτό συντελεί ουσιαστικά στη γλωσσική τους ωρίμανση. Η μίμηση αποτελεί μόνο μια στρατηγική, που μαζί με άλλες, διευκολύνει εν μέρει την όλη προσπάθειά τους.

Τα παιδιά κατακτούν τη γλώσσα τους χωρίς καμία συνειδητή γνώση και συναίσθηση του τι κάνουν, εκτιθέμενα σε γλωσσικά δεδομένα της γλώσσας των ενηλίκων. Συνεπώς, η όποια προσπάθεια που συχνά κάνουν οι ενήλικοι να διδάξουν τα παιδιά τους ή να διορθώσουν τα «λάθη» τους είναι καταδικασμένη σε αποτυχία.

Δεν είναι δυνατόν να προσδιοριστούν με απόλυτο τρόπο τα χρονικά όρια μέσα στα οποία τα παιδιά κατακτούν τη γλώσσα τους. Δηλαδή, η ταχύτητα κατάκτησης διαφέρει από παιδί σε παιδί και αυτό μπορεί να οφείλεται στο ότι το καθένα έχει διαφορετική εμπειρία λόγω της έκθεσής του σε διαφορετικό γλωσσικό περιβάλλον. Γενικά πάντως τα παιδιά στην ηλικία των έξι ή επτά ετών περίπου έχουν επιτύχει να κατακτήσουν το μεγαλύτερο μέρος της γλώσσας τους και είναι σε θέση να διαφοροποιούν τη γλωσσική τους χρήση ανάλογα με την κάθε επικοινωνιακή περίσταση.

4.8 Η δομή της γλώσσας

4.8.1 Προφορά

Οι διαφορές στην προφορά που εντοπίζονται μεταξύ των ομιλητών της ίδιας γλωσσικής ποικιλίας έχουν ιδιαίτερη αξία, αφού συνδέονται με διαφορές στην κοινωνική ταυτότητά τους. Επιπρόσθετα, οι ομιλητές προφέρουν διαφορετικά τη γλώσσα τους όταν μιλούν γρήγορα ή/και πρόχειρα και διαφορετικά όταν μιλούν αργά ή/και προσεκτικά.

Στην ανάλυση της προφοράς λαμβάνονται υπόψη, μεταξύ άλλων, τα φωνητικά χαρακτηριστικά των φθόγγων, η σειρά εμφάνισής τους καθώς και η δομή των ευρύτερων σχημάτων που συγκροτούν, όπως των συλλαβών, των λέξεων, των επιτονικών σχημάτων κ.τ.λ. Ειδικά ο επιτονισμός εκτός του ότι αντανακλά τη στάση και άποψη των ομιλητών για τα λεγόμενα, αποτελεί σημαντικό χαρακτηριστικό της δομής των εκφωνημάτων και συντελεί στη σύσταση του λόγου. Τα επιτονικά σχήματα ποικίλλουν από γλώσσα σε γλώσσα και από ποικιλία σε ποικιλία και κατακτώνται από τα παιδιά ήδη κατά τα πρώιμα στάδια της γλωσσικής τους ανάπτυξης (πολλές φορές έως το 1^ο έτος της ζωής τους).

4.8.2 Γραφή

Οι όποιες κατηγορίες θα μπορούσαμε να διακρίνουμε για τη δομή της γραπτής μορφής μιας γλώσσας (π.χ. πρόταση, περίοδος, παράγραφος κ.τ.λ.) δεν συνδέονται άμεσα με τις κατηγορίες που διακρίνουμε στη Γλωσσολογία για τον προφορικό λόγο.

Η διαδικασία εκμάθησης της γραφής και της ανάγνωσης δεν μπορεί να συγκριθεί με εκείνη της κατάκτησης της γλώσσας, αφού η πρώτη είναι αποτέλεσμα διδασκαλίας (εγγραματισμού) ενώ η δεύτερη αποτέλεσμα μιας μη συνειδητής φυσικής διεργασίας που είναι βιολογικά προκαθορισμένη και κοινωνικά επιβεβλημένη.

Τα συστήματα γραφής διαφέρουν από γλώσσα σε γλώσσα όχι μόνο ως προς το είδος των γραφηματικών συμβόλων που χρησιμοποιούν αλλά και ως προς τη σχέση αναπαράστασης μεταξύ συμβόλου και συμβολιζόμενου στοιχείου (π.χ. βλέπε τη διαφορά μεταξύ αλφαβητικών, συλλαβικών και ιδεογραφικών συστημάτων γραφής).

Το ζήτημα της ορθογραφίας αφορά αποκλειστικά και μόνο τη γραπτή μορφή της γλώσσας και η σχέση του με τους συμβολιζόμενους φθόγγους πολλές φορές δεν είναι εύκολο να ανιχνευθεί. Η σύγχρονη Γλωσσολογία θεωρεί ότι ο ορθογραφία είναι η μόνη περιοχή της γλώσσας στην οποία μπορεί να λειτουργήσει κάποια μορφή ρύθμισης (βλέπε π.χ. την εισαγωγή του μονοτονικού συστήματος ή την ορθογραφική απλοποίηση στην ελληνική και παρόμοιες ρυθμίσεις σε άλλες ευρωπαϊκές γλώσσες, όπως στη γαλλική).

4.8.3 Λεξιλόγιο

Η σύγχρονη Γλωσσολογία θεωρεί ότι η σχέση μεταξύ της σημασίας μιας λέξης (σημαινόμενο) και της προφοράς ή γραφής της (σημαίνον) είναι κατά κύριο λόγο αυθαίρετη, με μόνη ίσως εξαίρεση τις λεγόμενες ηχομιμητικές ή ονοματοποιητικές λέξεις (π.χ. *γάβγισμα*, *κόκορας* κ.τ.λ.).

Το λεξιλόγιο (ή ορθότερα «λεξικό»)⁷ μιας γλώσσας, πέραν των μεμονωμένων λέξεων (λεξημάτων) που περιέχει, περιλαμβάνει επίσης ιδιωτισμούς και κλισέ που είναι συνδυασμοί δυο ή περισσότερων λέξεων με μη συνθετική σημασία (δηλαδή η σημασία τους δεν παράγεται με σύνθεση της σημασίας των συστατικών τους μερών). Το κάθε λεξικό στοιχείο που περιλαμβάνεται στο λεξικό μιας γλώσσας θεωρείται πως

⁷ Ο όρος *λεξικό* (*lexicon*, *lexis*) αναφέρεται στο συνολικό απόθεμα λέξεων μιας γλώσσας ενώ ο όρος *λεξιλόγιο* (*vocabulary*) αναφέρεται στο υποσύνολο του λεξικού που κατέχει ο κάθε ομιλητής.

φέρει διαφόρων τύπων πληροφορίες, όπως προφορά (και κατ' επέκταση ορθογραφία), σημασία, συντακτικές ιδιότητες (σχετικά με τη δυνατότητα συνεμφάνισής του με άλλα στοιχεία) και κλιτική μορφολογία (όπου απαντά). Οι πληροφορίες αυτές είναι οι ελάχιστες δυνατές που συνήθως καταγράφονται στα γενικά γλωσσικά λεξικά. Ωστόσο, οι ομιλητές έχουν πρόσβαση σε ακόμα περισσότερες πληροφορίες αναφορικά με το κάθε λεξικό στοιχείο, με πιο σημαντικές τις συνδέσεις ή συνειρμούς που συσχετίζουν τα λεξικά στοιχεία και τις σημασίες τους με τις εμπειρίες του κάθε ομιλητή ή της ομάδας στην οποία ανήκει (συναισθησιακά στοιχεία).

Η σύγχρονη Γλωσσολογία θεωρεί πως δεν είναι δυνατόν να ορισθούν σε απόλυτο βαθμό τα όρια μεταξύ των λεγόμενων λεξικών τάξεων ή κατηγοριών, με τη λογική που γινόταν στο παρελθόν στα πλαίσια της παραδοσιακής έννοιας των μερών του λόγου. Αντίθετα, συνήθως αναγνωρίζει ένα συνεχές μεταξύ δυο άκρων, των λεγόμενων «ανοικτών» και «κλειστών» τάξεων λέξεων⁸. Στις ανοικτές τάξεις ανήκουν λέξεις με σημασιακό περιεχόμενο (π.χ. ονόματα, ρήματα) και στις κλειστές τάξεις λέξεις χωρίς σημασιακό περιεχόμενο αλλά με γραμματική λειτουργία (π.χ. σύνδεσμοι, άρθρα). Στα ενδιάμεσα σημεία του συνεχούς αυτού ανήκουν λέξεις που δεν μπορούν να ενταχθούν ούτε σε ανοικτές ούτε σε κλειστές τάξεις αλλά σε λιγότερο ή περισσότερο κλειστές (μικτές) τάξεις (π.χ. συνδετικά επιρρήματα).

Ο κάθε ομιλητής διαφέρει από τους ομόγλωσσούς του αναφορικά με το μέγεθος του ενεργητικού και του παθητικού του λεξιλογίου⁹. Η διαφορά αυτή οφείλεται στο ότι ο κάθε ομιλητής είναι φορέας διαφορετικών εμπειριών, ανάλογα με την προέλευση, τα ενδιαφέροντα, τη μόρφωση, το επάγγελμά, την ηλικία κ.ο.κ. και συνεπώς δεν είναι επιστημονικά αποδεκτό να γίνεται ποιοτικά σύγκριση μεταξύ ομιλητών ως προς το μέγεθος και την ποιότητα του λεξιλογίου που κατέχουν (δηλ. «φτωχό» ή «πλούσιο λεξιλόγιο», «λεξιπενία», κ.τ.ό.).

4.8.4 Σύνταξη

Η σύγχρονη Γλωσσολογία μελετά τη συντακτική δομή μιας γλώσσας εκκινώντας από τη σειρά εμφάνισης των λέξεων σε μια φράση ή πρόταση, τον τρόπο με τον οποίο οι λέξεις συνδυάζονται για να σχηματίσουν ευρύτερες ενότητες

⁸ Μια ανοικτή τάξη λέξεων μπορεί να δεχθεί εύκολα νέα μέλη μέσω της νεολογίας. Αντίθετα, μια κλειστή τάξη λέξεων δεν μπορεί να δεχθεί νέες λέξεις παρά μόνο μετά από αλλεπάλληλες χρονικές φάσεις γλωσσικής αλλαγής (βλ. γραμματικοποίηση).

(φράσεις, προτάσεις κ.τ.λ.), τις συντακτικές ιδιότητες της κάθε λέξης και τις λειτουργίες που μπορεί να διαδραματίσει μια λέξη στα πλαίσια μιας ευρύτερης ενότητας (π.χ. υποκείμενο, συμπλήρωμα, προσδιορισμός).

Μια γλώσσα μπορεί να έχει πολύπλοκη συντακτική δομή μπορεί αλλά απλούστερη μορφολογική δομή (π.χ. τα αγγλικά σε σχέση με τα ελληνικά) και αντίστροφα. Σε τέτοιες περιπτώσεις η συντακτική δομή αναλαμβάνει να επιτελέσει λειτουργίες που κατά τ' άλλα εντάσσονται στο πλαίσιο της μορφολογίας (βλ. π.χ. την περίπτωση των απομονωτικών γλωσσών, π.χ. την κινεζική). Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, μια γλώσσα δεν μπορεί να κρίνεται ως «καλύτερη» ή «χειρότερη» με βάση το βαθμό πολυπλοκότητας στο συντακτικό, το μορφολογικό ή κάποιον άλλο τομέα του συστήματός της.

4.8.5 Σημασία

Η σύγχρονη Γλωσσολογία αντιλαμβάνεται τη σημασία ενός εκφωνήματος με διάφορους τρόπους και πάντοτε σε άμεση σχέση με την περίσταση μέσα στην οποία αυτό εκφωνείται. Πέραν της τυπικής αντίληψης περί σημασίας, η ερμηνεία ενός εκφωνήματος εξαρτάται από αυτά που υποθέτει ο ομιλητής και ο ακροατής και από την κοινωνική λειτουργία που έχει ένα εκφώνημα (π.χ. βλέπε τη διαφορά μεταξύ μιας δήλωσης, μιας σύστασης, μιας απαίτησης, μιας εντολής κ.ο.κ.). Η σημασία δηλαδή ενός εκφωνήματος δεν περιορίζεται στην κυριολεκτική σημασία των στοιχείων που τη συνθέτουν αλλά τροφοδοτείται και από τις πληροφορίες που μας παρέχει το φυσικό ή το γλωσσικό περιεχόμενο (βλ. σχετικά την πραγματολογία).

Τέλος, τα λεξικά στοιχεία υφίστανται αλλαγές στη σημασία τους, χάνοντας πλευρές της σημασίας τους ή αποκτώντας περισσότερες σημασίες. Η διεργασία αυτή είναι φυσική και δεν μπορεί να αποτραπεί με ανθρώπινη παρέμβαση ή/και ρύθμιση.

5. Η Εκπαίδευση επαγγελματιών γλωσσολόγων

Η εκπαίδευση επαγγελματιών γλωσσολόγων θεωρητικής ή εφαρμοσμένης κατεύθυνσης στα αντικείμενα που είδαμε παραπάνω παρέχεται αποκλειστικά από τμήματα πανεπιστημίων στην Ελλάδα και το εξωτερικό (σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο). Στην Ελλάδα οι επιστημονικοί τομείς της Γλωσσολογίας

⁹ Το ενεργητικό λεξιλόγιο είναι εκείνο που κατανοεί και χρησιμοποιεί ο ομιλητής, ενώ το παθητικό είναι εκείνο που κατανοεί αλλά δεν (έχει λόγο να) χρησιμοποιεί.

υπάρχουν συνήθως στα τμήματα φιλολογίας των φιλοσοφικών σχολών, ενώ σε πολλά τμήματα (με παιδαγωγικό ή πολιτισμικό αντικείμενο) προσφέρονται μεμονωμένα μαθήματα Γενικής Γλωσσολογίας. Στο εξωτερικό η οργάνωση της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης στη Γλωσσολογία είναι διαφορετική, αφού η επιστήμη υπάγεται σε αυτόνομα τμήματα Γλωσσολογίας, πολλές φορές και σε συνεργασία με τμήματα ψυχολογίας, γνωσιακής επιστήμης και επιστήμης των υπολογιστών. Η πραγματικότητα του εξωτερικού, σε αντίθεση με αυτή της Ελλάδας, αντανακλά την επιστημονική αυτονομία της Γλωσσολογίας και τη διεπιστημονική της οντότητα, όπως συζητήθηκε στις προηγούμενες ενότητες.

Τα επιστημονικά αντικείμενα της σύγχρονης Γλωσσολογίας, χάρη στην ευρύτητά τους, όπως την είδαμε παραπάνω, προσφέρουν στους φοιτητές ένα διευρυμένο φάσμα ειδικών γλωσσολογικών γνώσεων και δεξιοτήτων καθώς και γενικών διανοητικών και μεταβιβάσιμων δεξιοτήτων.¹⁰

5.1 Ειδικές γνώσεις και δεξιότητες

Σύμφωνα με την τελευταία επίσημη έκθεση της Αρχής Διασφάλισης Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση της Μ. Βρετανίας (QAA 2002a)¹¹, οι φοιτητές Γλωσσολογίας, κατά την εκπαίδευσή τους στους διάφορους τομείς της επιστήμης αποκτούν ειδικές γνώσεις και δεξιότητες σε ένα σημαντικά ευρύ πεδίο επιστημονικών ζητημάτων της Γλωσσολογίας, όπως τα ακόλουθα:

- Η φύση των θεωριών και η διατύπωση μιας ερμηνείας.
- Οι κύριες έννοιες και μέθοδοι έρευνας και ανάλυσης.
- Η συστηματική προσέγγιση των γλωσσικών φαινομένων και η συμβολή των θεωριών στην κατανόησή τους.
- Η σχέση θεωρίας και έρευνας με εκείνες που απαντούν σε άλλες επιστήμες.

¹⁰ Οι μεταβιβάσιμες δεξιότητες είναι γενικές ικανότητες που αποκτά κανείς μέσω της εκπαίδευσής του σε ένα αντικείμενο και τις οποίες μπορεί να μεταφέρει και να εφαρμόζει σε οποιαδήποτε προσωπική ή επαγγελματική του δραστηριότητα. Σήμερα, η κατοχή ποικίλων μεταβιβάσιμων δεξιοτήτων αποτελεί παγκοσμίως ίσως το σημαντικότερο προσόν ενός υποψηφίου για την επαγγελματική του αποκατάσταση και την κινητικότητά του στην αγορά εργασίας (βλέπε σχετικά Assiter 1995, Gilbert et al. 2004, Hind 1996, Thelen 2004).

¹¹ Η Αρχή Διασφάλισης Ποιότητας στην Ανώτατη Εκπαίδευση της Μ. Βρετανίας (Quality Assurance Agency for Higher Education) αποτελεί ανεξάρτητη αρχή, η οποία, στα πλαίσια της διαρκούς αξιολόγησης των σπουδών στα βρετανικά ΑΕΙ από επιτροπές εμπειρογνομόνων, συντάσσει ειδικές εκθέσεις όπου καταγράφονται τα χαρακτηριστικά και οι εξελίξεις στο κάθε γνωστικό αντικείμενο καθώς και οι γνώσεις και δεξιότητες που παρέχονται στους φοιτητές σε συσχέτισμό με τις συνεχώς μεταβαλλόμενες απαιτήσεις του εργασιακού περιβάλλοντος (βλ. <http://www.qaa.ac.uk>).

- Οι βασικές τεχνικές συλλογής δεδομένων στους διάφορους κλάδους της γλωσσολογίας, όπως η δημιουργία και εκμετάλλευση συνόλων δεδομένων (π.χ. σώματα κειμένων σε υπολογιστή), οι στρατηγικές εκμείωσης πληροφοριών, η ενδοσκόπηση, η μεταγραφή, τα εργαστηριακά πειράματα και τα ερωτηματολόγια.
- Οι αρχές επιστημονικής δεοντολογίας που τηρούνται κατά τη συλλογή και χρήση δεδομένων από πληροφορητές.
- Οι τεχνικές συλλογής αξιόπιστων δεδομένων.
- Οι βασικές τεχνικές ανάλυσης δεδομένων, συμπεριλαμβανομένης της στατιστικής ανάλυσης και της ανάλυσης σωμάτων κειμένων.
- Οι λόγοι για την ύπαρξη εναλλακτικών αναλύσεων για ένα σύνολο δεδομένων και τα κριτήρια αξιολόγησης αυτών των εναλλακτικών αναλύσεων.
- Η παρουσίαση των γλωσσικών δεδομένων και των αναλύσεων με τη χρήση γραφικών παραστάσεων, πινάκων και άλλων διαγραμμάτων.

5.2 Γενικές διανοητικές και μεταβιβάσιμες δεξιότητες

Σύμφωνα με την ίδια έκθεση του QAA καθώς και την έκθεση του ίδιου οργανισμού για τις δυνατότητες απασχόλησης των αποφοίτων Γλωσσολογίας (QAA 2002a, 2002b), πέραν των ειδικών αυτών γνώσεων που αποκτούν, οι φοιτητές Γλωσσολογίας αναπτύσσουν και ένα μοναδικό συνδυασμό γενικών διανοητικών ικανοτήτων καθώς και προσωπικών μεταβιβάσιμων δεξιοτήτων που δεν είναι εύκολο να αποκτηθούν σε άλλα επιστημονικά πεδία, τα οποία δεν είναι τόσο πολύπλευρα όσο η Γλωσσολογία¹². Στις γενικές διανοητικές ικανότητες περιλαμβάνονται οι ακόλουθες:

- Ικανότητα στην αξιολόγηση των πλεονεκτημάτων των εναλλακτικών θεωριών και ερμηνειών.
- Ικανότητα στη διάκριση μεταξύ περιγραφικών συστημάτων ανάλογα με το είδος των δεδομένων που περιγράφουν.
- Ικανότητα στην ανάλυση και σύνθεση πληροφοριών.
- Ικανότητα στην οικοδόμηση και διαχείριση επιχειρηματολογίας.

¹² Βεβαίως ανάλογες δεξιότητες παρέχονται και από άλλες ανθρωπιστικές επιστήμες (π.χ. ψυχολογία), ωστόσο, η Γλωσσολογία είναι η μόνη από τις επιστήμες με αντικείμενο τη γλώσσα που παρέχει ένα τόσο ευρύ φάσμα δεξιοτήτων.

- Ικανότητα για ανεξάρτητη και κριτική σκέψη.
- Ικανότητα για κριτική αξιολόγηση δεδομένων.
- Ικανότητα στη συλλογή ποικίλων ειδών πληροφοριών από διαφορετικές πηγές (βιβλιοθήκες, διαδίκτυο, πολυμέσα, σώματα κειμένων, τράπεζες δεδομένων, συζητήσεις κ.τ.λ.).
- Ικανότητα στην αναγνώριση προβλημάτων και στην ανάπτυξη στρατηγικών επίλυσης προβλημάτων.
- Ικανότητα στη συλλογή, την ανάλυση και το χειρισμό δεδομένων διαφόρων ειδών.
- Ικανότητα συγγραφής δοκιμίων και ερευνητικών αναφορών με τη χρήση του κατάλληλου επιπέδου ύφους και της κατάλληλης βιβλιογραφικής υποστήριξης.
- Ικανότητες στην ποσοτική και ποιοτική επεξεργασία δεδομένων.
- Ικανότητα χρήσης των απαραίτητων υπολογιστικών εργαλείων και λογισμικού για την ανάλυση δεδομένων.

Οι φοιτητές γλωσσολογίας αποκτούν, τέλος, σημαντικές προσωπικές μεταβιβάσιμες δεξιότητες όπως:

- Να επικοινωνούν με ορθότητα και αποτελεσματικότητα γραπτά και προφορικά.
- Να κατανοούν τη δυναμική των διαφόρων περιστάσεων επικοινωνίας.
- Να εργάζονται ανεξάρτητα, να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, να είναι οργανωτικοί και να διαχειρίζονται αποτελεσματικά το χρόνο τους.
- Να συνεργάζονται αποτελεσματικά με άλλους για την επίτευξη κοινών στόχων.
- Να ασκούν αυτοκριτική και να αναγνωρίζουν την ανάγκη να βελτιώνονται συνεχώς.

6. Επαγγελματικές προοπτικές

Με βάση τις ειδικές γνώσεις και τις ποικίλες ικανότητες και δεξιότητες που είδαμε, οι τομείς στους οποίους μπορεί να εργασθεί ένας γλωσσολόγος είναι πολλοί και ποικίλοι. Με άλλα λόγια, αυτός ο συνδυασμός γνώσεων και δεξιοτήτων του

επιτρέπει να απασχοληθεί σε επαγγελματικούς τομείς που σχετίζονται άμεσα με τη γλώσσα αλλά και σε επαγγέλματα που είναι άσχετα με τη γλώσσα αλλά απαιτούν ανεπτυγμένες γενικές δεξιότητες. Άλλωστε, η ανάλυση των δομών και απαιτήσεων της αγοράς εργασίας π.χ. στην Ευρώπη, τη Β. Αμερική και την Αυστραλία μας διδάσκει ότι η επαγγελματική αποκατάσταση δεν συνδέεται απαραίτητα με το αντικείμενο σπουδών στο πανεπιστήμιο, δηλαδή τον τίτλο του πτυχίου που κατέχει ένας υποψήφιος για εργασία, όπως δυστυχώς συνεχίζει και σήμερα να συμβαίνει στην Ελλάδα. Εκτός από τα πολύ εξειδικευμένα επαγγέλματα (π.χ. του ιατρού ή του μηχανικού) που απασχολούν μόνο κατόχους εξειδικευμένων τίτλων σπουδών, τα περισσότερα άλλα επαγγέλματα δέχονται σήμερα αποφοίτους διαφόρων επιστημονικών πεδίων (βλ. π.χ. Gilbert et al. 2004 και Thelen 2004).

Είναι χαρακτηριστικό ότι στην Αυστραλία, σύμφωνα με έκθεση του συμβουλευτικού κέντρου σταδιοδρομίας του Πανεπιστημίου του Wellington για τις επαγγελματικές προοπτικές που έχουν οι απόφοιτοι Γλωσσολογίας (VUW-CAS 1998), ένας γλωσσολόγος μπορεί να απασχοληθεί σε εννέα διακεκριμένους τομείς της αγοράς εργασίας (εκπαίδευση, γλώσσες, επικοινωνία, διοίκηση επιχειρήσεων και εμπόριο, υπολογιστές, εφαρμογές θετικών επιστημών, κοινωνική επιστήμη και νομική, εφαρμογές ανθρωπιστικών επιστημών, και ψυχολογία), συγκεκριμένα σε ογδόντα (80) διαφορετικά επαγγέλματα (!).

Παρομοίως, στις ΗΠΑ, σύμφωνα, μεταξύ άλλων, με εκθέσεις της υπηρεσίας σταδιοδρομίας του Πανεπιστημίου Rutgers (RUNB-CS 2006), του Πανεπιστημίου του Michigan (UOM-CC 2004) και άρθρα των Niebuhr (1982) και Macaulay & Syrett (2006), οι απόφοιτοι (προπτυχιακών ή/και μεταπτυχιακών) προγραμμάτων Γλωσσολογίας μπορούν να απασχοληθούν σε τέσσερις κύριους τομείς της αγοράς εργασίας: τις δημόσιες υπηρεσίες, τις επιχειρήσεις, την εκπαίδευση και έρευνα και τις υπηρεσίες κοινωνικής αλληλεγγύης και ιατρικής. Συγκεκριμένα, ένας γλωσσολόγος στις ΗΠΑ μπορεί να επιλέξει ανάμεσα σε τουλάχιστον σαράντα ένα (41) διαφορετικά επαγγέλματα, σχετικά ή άσχετα με τα γνωστικά αντικείμενα της Γλωσσολογίας.

Τέλος, στη Μ. Βρετανία, σύμφωνα με τους Hudson (1990, 2003) και Alrion (2005), μεταξύ πολλών άλλων, οι επαγγελματικές προοπτικές για τους γλωσσολόγους εκτείνονται σε ένα ευρύ φάσμα ειδικοτήτων στις οποίες περιλαμβάνονται οι ακόλουθες: εκπαίδευση, εκδόσεις, παραγωγή λεξικών, πληροφορική, δημοσιογραφία,

δημόσια διοίκηση, δημόσιες σχέσεις και επικοινωνία, κοινωνικές υπηρεσίες, και διαχείριση βιβλιοθηκών.

Αν λάβουμε υπόψη όλους τους παραπάνω τομείς απασχόλησης που διατίθενται σε αποφοίτους προγραμμάτων σπουδών στη Γλωσσολογία προκύπτει το εύλογο ερώτημα για το αν μπορεί πράγματι ένας απόφοιτος γλωσσολογίας στην Ελλάδα να απασχοληθεί σε τόσους πολλούς τομείς. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι δυνητικά: “ναι μπορεί!” Και αυτό γιατί ο επαγγελματικός προσανατολισμός και η σταδιοδρομία, σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά δεδομένα, δεν σχετίζονται απαραίτητα και μόνον με την επιστημονική εξειδίκευση. Κύριο μέλημα των επιχειρήσεων και οργανισμών που προσλαμβάνουν νέους εργαζόμενους είναι να επιλέγουν ανθρώπους που, πέραν των γνώσεών τους, διαθέτουν και ικανότητες άμεσης προσαρμογής στα δεδομένα και τις ανάγκες κάθε οργανισμού με στόχο την επιτυχή προώθηση των συμφερόντων τους. Για παράδειγμα, τον τελευταίο καιρό, πολυεθνικές επιχειρήσεις στις ΗΠΑ και τη Βρετανία, με παραρτήματα και στην Ελλάδα, επιδεικνύουν μεγάλο ενδιαφέρον στην πρόσληψη στελεχών που προέρχονται από επιστήμες άσχετες με το αντικείμενο των επιχειρήσεων, και μάλιστα από επιστήμες όπως η γλωσσολογία και γενικά οι ανθρωπιστικές επιστήμες, και διαθέτουν μια σειρά από πολύτιμες δεξιότητες τις οποίες, μετά από σύντομη εκπαίδευση στην ίδια την επιχείρηση, μπορούν να χρησιμοποιήσουν σε οποιονδήποτε τομέα δραστηριότητας.

Ωστόσο, στην Ελλάδα οι περισσότερες επιχειρήσεις και οι οργανισμοί (ιδίως ελληνικών συμφερόντων) λειτουργούν με παραδοσιακό τρόπο και δεν διαθέτουν ακόμη ανεπτυγμένα ενδοεπιχειρησιακά προγράμματα (μετ)εκπαίδευσης ή κατάρτισης νεοπροσλαμβανόμενων στελεχών. Αυτό σημαίνει πως κατά την επιλογή και πρόσληψη νέου προσωπικού δίνεται έμφαση μόνο στα τυπικά προσόντα και τα στοιχειώδη χαρακτηριστικά των υποψηφίων και η τοποθέτησή τους γίνεται αποκλειστικά και μόνο στον τομέα εξειδίκευσής τους (δηλ. ο λογιστής στο λογιστήριο, ο μηχανικός στην παραγωγή, κ.τ.λ.). Το σύστημα που ακολουθείται στην Ελλάδα βασίζεται στην άποψη πως η επαγγελματική κατοχύρωση εξαρτάται από την γνωστική εξειδίκευση κάθε ατόμου και μάλιστα στις προπτυχιακές του σπουδές. Αυτό σίγουρα είναι σωστό για επαγγέλματα όπως του ιατρού ή του μηχανικού αλλά δεν φαίνεται να αποδίδει τα μέγιστα σε ευέλικτα επαγγέλματα και θέσεις εργασίας στον χώρο των επιχειρήσεων και των οργανισμών.

Αν επιχειρήσουμε, με βάση τα δεδομένα που ισχύουν στην Ελλάδα σήμερα, να χαρτογραφήσουμε τις επαγγελματικές προοπτικές αποφοίτων τμημάτων φιλολογίας με (προπτυχιακή ή μεταπτυχιακή) εξειδίκευση στη γλωσσολογία, παρατηρούμε ότι, τηρουμένων των αναλογιών με την κατάσταση που είδαμε ότι επικρατεί στο εξωτερικό, ένας γλωσσολόγος έχει μεγάλες προοπτικές απασχόλησης και σε τομείς σχετικούς και (επιφανειακά) μη σχετικούς με το αντικείμενο.

Με βάση λοιπόν τις ειδικές γνώσεις και δεξιότητες που διαθέτει ένας γλωσσολόγος μπορεί να απασχοληθεί στους ακόλουθους τομείς που σχετίζονται με τη γλώσσα:

- **Διδασκαλία της Ελληνικής γλώσσας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση:** σε συνδυασμό με γνώσεις φιλολογίας.
- **Διδασκαλία Ξένων Γλωσσών (και Ελληνικής σε ξένους):** σε συνδυασμό με γνώσεις ξένης γλώσσας και φιλολογίας και μετεκπαίδευση στη διδακτική μεθοδολογία.
- **Πληροφορική με εφαρμογή στη δημιουργία γλωσσικής τεχνολογίας:** π.χ. αυτόματη μετάφραση, επεξεργαστές κειμένων, ορθογραφικοί ελεγκτές, πολυμέσα κ.τ.λ. σε συνδυασμό με γνώσεις πληροφορικής.
- **Εκδόσεις:** δημιουργία λεξικών, γλωσσαρίων, παιδαγωγικών γραμματικών, διδακτικών βιβλίων και εποπτικών μέσων ξένων γλωσσών, επιμέλεια κειμένων κ.τ.λ..
- **Μετάφραση και Διερμηνεία:** σε συνδυασμό με μετεκπαίδευση στην τεχνική της μετάφρασης και γνώση ξένων γλωσσών.
- **Δημοσιογραφία:** στον ημερήσιο και περιοδικό τύπο και τα ΜΜΕ.
- **Λογοθεραπεία:** σε συνδυασμό με μετεκπαίδευση στη θεραπευτική διαταραχών του λόγου.

Με βάση τις διανοητικές και μεταβιβάσιμες δεξιότητες που διαθέτει ένας γλωσσολόγος, χάρη στο αντικείμενο των σπουδών του, μπορεί να απασχοληθεί και σε τομείς που δεν σχετίζονται άμεσα με τη γλώσσα, όπως, για παράδειγμα οι ακόλουθοι:

- **Ενδοεπιχειρησιακή Εκπαίδευση:** ως εκπαιδευτές ή υπεύθυνοι εκπαίδευσης του προσωπικού των επιχειρήσεων, χάρη στις ικανότητές τους στη γλώσσα και την επικοινωνία και στο σχεδιασμό συστημάτων περιγραφής της δομής και των φαινομένων της γλώσσας.
- **Διοικητική Υποστήριξη στις επιχειρήσεις:** ως υπεύθυνοι για τη διοικητική υποστήριξη των λειτουργιών διαφόρων τομέων μιας επιχείρησης ή ενός ιδιωτικού ή δημόσιου οργανισμού, χάρη στις δεξιότητές τους στη χρήση υπολογιστών, στην ικανότητα «ορθής» χρήσης του γραπτού και προφορικού λόγου.
- **Ανάπτυξη και εφαρμογή συστημάτων οργάνωσης και ποιότητας:** σε επιχειρήσεις και ιδιωτικούς ή δημόσιους οργανισμούς (με ή χωρίς τη χρήση υπολογιστών), χάρη στην εμπειρία τους στη μελέτη των γλωσσικών συστημάτων, στην εφαρμογή (γλωσσολογικών) θεωριών και στην ικανότητά τους στη διατύπωση (γλωσσικών) κανόνων και αρχών που βασίζονται σε (γλωσσικά) δεδομένα.
- **Διαφήμιση, Μάρκετινγκ, Έρευνα Αγορών και Δημόσιες Σχέσεις:** στις αντίστοιχες υπηρεσίες των επιχειρήσεων, χάρη στις πολύ αναπτυγμένες ικανότητες στην επικοινωνία και στην εμπειρική έρευνα με πληροφορητές.
- **Κέντρα Λήψης και Εφαρμογής Αποφάσεων:** ως στελέχη για τη χάραξη στρατηγικής σε επιχειρήσεις και ιδιωτικούς ή δημόσιους οργανισμούς, χάρη στην εμπειρία τους στη διαρκή αξιολόγηση των διαφόρων γλωσσολογικών θεωριών και γλωσσικών δεδομένων.
- **Ανάλυση και Επεξεργασία Στοιχείων:** ως ειδικευμένα στελέχη σε υπηρεσίες, επιχειρήσεις και ιδιωτικούς ή δημόσιους οργανισμούς, χάρη στην

εμπειρία τους στη λεπτομερή ανάλυση των γλωσσικών δεδομένων και την ακριβή διατύπωση συμπερασμάτων.

Όπως προκύπτει από τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω, η ειδικότητα του γλωσσολόγου ανήκει στις διεπιστημονικές ειδικότητες και ως εκ τούτου χαρακτηρίζεται από μεγάλη ευελιξία ως προς την επαγγελματική αποκατάσταση αλλά και την αλλαγή επαγγελματικής κατεύθυνσης και δίνει πολύ περισσότερες προοπτικές κινητικότητας στην αγορά εργασίας απ' ό,τι θα μπορούσε κανείς να φανταστεί εκ πρώτης όψεως. Το γεγονός αυτό αναμένεται να αναγνωρισθεί και στην αγορά εργασίας της Ελλάδας, στο άμεσο μέλλον, από δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς, ενόψει των εξελίξεων σε ευρωπαϊκό και παγκόσμιο επίπεδο, όπου τα επαγγέλματα τείνουν να γίνουν περισσότερο ανθρωποκεντρικά και λιγότερο τεχνοκρατικά και οι εργαζόμενοι θα βρίσκουν απασχόληση, με βάση τα ιδιαίτερα στοιχεία της προσωπικότητάς τους και τις γνώσεις και δεξιότητες που διαθέτουν, παρά με βάση μόνο τα τυπικά τους προσόντα.

7. Συμπέρασμα

Στην εργασία αυτή συζήτησα τη δομή και οργάνωση της επιστήμης της Γλωσσολογίας, τις θέσεις που διατυπώνει σχετικά με τη γλώσσα και τις επαγγελματικές προοπτικές που προσφέρει στους αποφοίτους της με γνώμονα τις γνώσεις και δεξιότητες που τους παρέχει. Όπως είδαμε στις τρεις πρώτες ενότητες, η Γλωσσολογία είναι η διακλαδική επιστήμη που ειδικεύεται στη «μικροσκοπική» και «μακροσκοπική» μελέτη της γλώσσας μέσω των διαφόρων θεωρητικών και εφαρμοσμένων κλάδων που έχει αναπτύξει. Η σύγχρονη Γλωσσολογία, όπως είδαμε στην τέταρτη ενότητα, χάρη στις επιστημονικές μεθόδους που χρησιμοποιεί, με πολλές από αυτές να προέρχονται από άλλες συνδεδεμένες με αυτή επιστήμες, είναι σε θέση να δώσει σύγχρονες και επιστημονικά τεκμηριωμένες απαντήσεις για τα διάφορα ζητήματα σχετικά με τη γλώσσα, απορρίπτοντας συναισθηματισμούς και δογματισμούς στη μελέτη της γλώσσας που επικρατούσαν κατά το παρελθόν. Η εκπαιδευτική σπουδαιότητα των αντικειμένων της Γλωσσολογίας για τους φοιτητές της, όπως είδαμε στην πέμπτη ενότητα, είναι μεγάλη, αφού πέραν των ειδικών

γλωσσολογικών γνώσεων που προσφέρει, εφοδιάζει τους αποφοίτους προγραμμάτων Γλωσσολογίας και με άλλες πολύτιμες (διανοητικές και μεταβιβάσιμες) δεξιότητες, διευρύνοντας έτσι σημαντικά τις επαγγελματικές τους προοπτικές σε σχετικά ή μη σχετικά με τη γλώσσα αντικείμενα. Οι προοπτικές αυτές, όπως αναφέρθηκαν στην έκτη ενότητα, είναι σήμερα πράγματι σημαντικές σε διεθνές επίπεδο, γεγονός που προβλέπεται πως θα επηρεάσει θετικά τις δυναμικές που επικρατούν στην αγορά εργασίας στην Ελλάδα¹³.

Βιβλιογραφία:

Alpion, D. 2005. *Linguistics: Jobs related to your degree*. Manchester: Higher Education Careers Services Unit (διαθέσιμο στο http://www.prospects.ac.uk/cms/ShowPage/Home_page/Options_with_your_subject/Your_degree_in_linguistics/Job_options/). [12-10-2006].

Αρχάκης, Α. & Μ. Κονδύλη. 2004. *Εισαγωγή σε Ζητήματα Κοινωνιογλωσσολογίας* (2^η Έκδοση). Αθήνα: Νήσος.

Assiter, A. (ed.). 1995. *Transferable Skills in Higher Education*. London: Kogan Page.

Berko Gleason, J. & N. Bernstein Ratner. 1997. *Psycholinguistics*. London: Thomson Learning.

Βλαχάβας, Ι., Π. Κεφαλάς, Ν. Βασιλειάδης, Φ. Κόκκορας και Η. Σακελλαρίου. 2006. *Τεχνητή Νοημοσύνη* (3^η Έκδοση). Αθήνα: Γκιούρδας.

Caplan, D. 1987. *Neurolinguistics and linguistic aphasiology*. Cambridge: Cambridge University Press.

Crystal, D. 1997. *The Cambridge Encyclopedia of Language* (2nd Edition). Cambridge: Cambridge University Press.

Crystal, D. & R. Varley. 1998. *Introduction to Language Pathology*. Hoboken, NJ: Wiley.

Foley, W. 1997. *Anthropological Linguistics: An Introduction*. Oxford: Blackwell.

Φραγκουδάκη, Ά. 1987. *Γλώσσα και ιδεολογία: κοινωνιολογική προσέγγιση της ελληνικής γλώσσας*. Αθήνα: Οδυσσέας.

¹³ Ο όρος «αγορά εργασίας» ίσως να σκανδαλίζει κάποιους, όμως αυτή είναι η πραγματικότητα σήμερα παγκοσμίως, και στην Ελλάδα. Επομένως, η εκπαίδευση των φοιτητών πρέπει να διακρίνεται από ευελιξία έτσι ώστε οι απόφοιτοι να μην εγκλωβίζονται σε στενά και, συχνά, κορεσμένα αντικείμενα απασχόλησης.

- Fromkin, V., R. Rodman and N. Hyams. 2003. *An Introduction to Language* (7th Edition). Boston, MA: Thomson – Wadsworth.
- Γιαννάκης, Γ.Κ. 2005. «Η (κλασική) φιλολογία από τη σκοπιά του (ιστορικοσυγκριτικού) γλωσσολόγου». *Δωδώνη (Φιλολογία)*, 34: 239-267.
- Gibbons, J. 2003. *Forensic Linguistics: An Introduction to Language in the Justice System*. Oxford: Blackwell.
- Gilbert, R., J. Balatti, P. Turner & H. Whitehouse. 2004. “The generic skills debate in research higher degrees”. *Higher Education Research & Development* 23.3: 375-388.
- Hind, D. 1996. *Transferable Personal Skills*. Sunderland: Business Education Publishing.
- Holmes, J. 2001. *Introduction to Sociolinguistics* (2nd Edition). London: Longman.
- Hudson, R. 1981. “83 things linguists can agree about”. *Journal of Linguistics*. 17:179.
- Hudson, R. 1990. *Careers for Linguistics Graduates*. London: Linguistics Association of Great Britain.
- Hudson, R. 2003. “How can key skills ‘sell’ linguistics to students and employers”. Talk presented at the SCLLAS workshop “Identifying, teaching and assessing key skills in linguistics” on 23 May 2003.
- Jenkins, L. 2001. *Biolinguistics: Exploring the Biology of Language*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jurafsky, D. & J. Martin. 2003. *Speech and Language Processing: An Introduction to Natural Language Processing, Computational Linguistics and Speech Recognition*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Κατή, Δ. 1982. *Γλώσσα και Επικοινωνία στο Παιδί*. Αθήνα: Οδυσσέας.
- Kohler, R., G. Altmann & R. Piotrowski. 2005. *Quantitative Linguistics: An International Handbook*. Berlin: Walter de Gruyter.
- Κρύσταλ, Ν. 2003. *Λεξικό Γλωσσολογίας και Φωνητικής* (Μετ. Γιώργος Ι. Ευδόπουλος). Αθήνα: Πατάκης.
- Lycan, W. 1999. *Philosophy of Language: A Contemporary Introduction*. London: Routledge.
- Lyons, J. 1995. *Εισαγωγή στη Γλωσσολογία* (Επιμ. Γ. Καρανάσιος). Αθήνα: Πατάκης.

- Macaulay, M. & S. Kristen. 2006. *Why major in linguistics (and what does a linguist do)?*. Washington, DC: Linguistic Society of America. (διαθέσιμο από το <http://www.lsadc.org/info/ling-faqs-whymajor.cfm>) [12-10-2006].
- Niebuhr, M. (ed.) 1982. *Careers in Linguistics: New Horizons* (Proceedings of a Conference Held in Conjunction with the Annual Meeting of the Linguistic Society of America (56th, New York, NY, December 1981)). Washington, D.C.: Linguistic Society of America.
- Nunberg, G. & T. Wasow (eds.). 1997. *The Domain of Linguistics*. Washington, DC: Linguistic Society of America (διαθέσιμο από το <http://www.lsadc.org/info/ling-fields.cfm>) [12-10-2006].
- Παπαθανασίου, Ε. 1994. *Γλώσσες Προγραμματισμού, Γραμματικές, Μεταγλωττιστές* (3^η Έκδοση). Αθήνα: Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών.
- Partee, B., A. G. Ter Meulen & R. Wall. 1990. *Mathematical Methods in Linguistics*. Dordrecht: Kluwer.
- Πίνκερ, Σ. 2000. *Το γλωσσικό ένστικτο. Πώς ο νους δημιουργεί τη γλώσσα*. (Μετ. Ε. Μούμα). Αθήνα: Κάτοπτρο.
- QAA (Quality Assurance Agency for Higher Education). 2002a. *Linguistics: Subject Benchmark Statement*. Gloucester: QAA.
- QAA (Quality Assurance Agency for Higher Education). 2002b. *Student Employability Profile Template - Linguistics: Generic Employability Competencies*. Gloucester: QAA.
- Robins, R. H. 1997. *A short history of linguistics* (4th Edition). London : Longman.
- RUNB-CS (Rutgers University, New Brunswick - Career Services). 2006. *Career Opportunities for majors in Linguistics*. New Brunswick, NJ: Rutgers University (διαθέσιμο στο <http://careerservices.rutgers.edu/linguistics.html>). [12-10-2006].
- Sarangi, S. & C. Roberts (eds.). 1999. *Talk, Work and Institutional Order: Discourse in Medical, Mediation and Management Settings*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Thelen, K. 2004. *How Institutions Evolve: The Political Economy of Skills in Germany, Britain, the United States, and Japan*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Τσολάκη, Μ., Ε. Κασάπη και Ε. Κεχαγιά. 2002. *Εισαγωγή στη Νευρο-Ψυχολογία*. Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- UOM-CC (University of Michigan – Career Center). 2004. *A Career Guide for Linguistics*. Ann Arbor, MI: University of Michigan, Division of Student Affairs. (διαθέσιμο στο

<http://www.cpp.umich.edu/students/cclibrary/careerguides/linguistics.pdf>). [12-10-2006]

VUW-CAC (Victoria University of Wellington – Careers Advisory Centre). 1998. «Linguistics». *Career View*, 13. Wellington, Au.: VUW Careers Advisory Centre.

Wodak, R. & M. Meyer. 2001. *Methods of Critical Discourse Analysis*. London: SAGE.

Woods, A., P. Fletcher & A. Hughes. 1986. *Statistics in Language Studies*. Cambridge: Cambridge University Press.